

MILLIY G‘OYA, MILLIY RUH, MILLIY O‘ZLIGIMIZNI RIVOJLANISHI

Atamurodov Azamat Nizamkulovich

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Kichik mutaxassislar tayyorlash markazi tibbiy tayyorgarlik sikli boshlig‘i, t/x podpolkovnigi.

Elmurodov Shuhrat Aktamovich

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari Kichik mutaxassislar tayyorlash markazi tibbiy tayyorgarlik sikli o‘qituvchisi, t/x mayori.

ANNOTATSIYA

Maqolamda milliy o‘zlikni anglash, Vatanimizning qadimiy va boy tarixini o‘rganish, bu borada ilmiy tadqiqot ishlarini kuchaytirish, soha olimlari faoliyatini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash bilan bir qatorda, o‘tmishga baho berishda xolislik va turli mafkuraviy qarashlardan xoli bo‘lish hanuz dolzarbligito‘g‘risida ma‘lumotlar yozilgan.

Kalit so‘zlar: ong, mehr, mamlakat, huquqiy, siyosiy, millat, jarayon, maqsad.

Davlatimiz rahbarining 2021 yil 28 dekabrda Oliy Majlisga yo‘llagan Murojaatnomasida oldimizga qo‘ygan ulkan vazifalarni amalga oshirishda biz uchun kuch-qudrat manbai bo‘ladigan milliy g‘oyani rivojlantirishimiz zarurligiga alohida e‘tibor qaratilgan edi. Milliy o‘zlikni anglash, Vatanimizning qadimiy va boy tarixini o‘rganish, bu borada ilmiy tadqiqot ishlarini kuchaytirish, soha olimlari faoliyatini har tomonlama qo‘llab-quvvatlash bilan bir qatorda, o‘tmishga baho berishda xolislik va turli mafkuraviy qarashlardan xoli bo‘lish hanuz dolzarbligicha qolmoqda. Buyuk alloma hamda adiblarimiz, aziz-avliyolarimizning bebaho merosi, yengilmas sarkarda va arboblarning jasoratini yoshlar ongiga singdirish, ularda milliy g‘urur hamda iftixor tuyg‘ularini kuchaytirish uchun yurtimiz tarixini o‘rganishda jiddiy arxeologik tadqiqotlar, ilmiy izlanishlar olib borilishi talab etiladi.

Masalaga shu jihatdan qaraydigan bo‘lsak, maktabda tarix fani o‘rgatilishi qanday yo‘lga qo‘yilgan? Biz berayotgan ta‘limda yot mafkuralar ta‘siri, o‘tmishga begonasirab, noxolis yondashish hollari uchramaydimi?! Darsliklar tayyorlash sifati, mazmun-mohiyatini a‘lo darajada, deb ayta olamizmi? Ulardagi biri birini rad etuvchi xulosalar, mavhumliklar va nomuvofiqliklar farzandlarimiz ichki dunyosiga qanday salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda? O‘quvchiga taqdim etilayotgan darsliklar g‘oyaviy mundarijasi, mafkuraviy mag‘zi hamon eskichasiga — aksimilliy manbalar hisobiga to‘ldirilyaptimi? Tarixga bo‘lgan qarashlarimizda milliy g‘oya, milliy ruh, milliy o‘zlik

aks etmas ekan, yoshlardan milliy g'urur, vatanparvarlik tuyg'ularini kutishimiz qanchalik to'g'ri?

Soha mutasaddilari, mutaxassislar va keng jamoatchilik vakillari ana shu masalalarga o'z munosabat va fikr-mulohazalarini bildirishdi.

Milliy g'oya, milliy ruh, milliy o'zlik, albatta, tarixga obyektiv munosabat orqali shakllanadi. Yoshlar o'z ajdodlarining hayotini haqqoniy o'rganishi kerak. Afsuski, boshimizdan kechirgan mustamlakachilik zamonlarida buning aksi qilindi.

E'tibor bering, bir necha avlod Amir Temur shaxsini "qonxo'r", "bosqinchi" deb o'qib katta bo'ldi. Aslida shunday edimi? Bobomizning yaratuvchanlik qudrati, davlatchilikdagi islohotlari va nihoyat, o'sha davrlarda Sharqda paydo bo'lgan tamaddun haqida hеч narsa deyilmadi.

Albatta, bu kommunistik mafkura asorati edi. Ular bizni tariximizdan uzishmoqchi bo'lishdi. Shukrki, buyuk bobomizning nomi istiqlol davrida tiklandi. Butun dunyo tan olgan sohibqironning hayoti va faoliyatini bugun farzandlarimiz to'g'ri o'qib-o'rganmoqda. Lekin bizning shonli kechmishimiz faqat Temur va temuriylar davridan iborat emas.

Millatimiz o'tmishi bir necha ming yilliklarga borib taqaladi.

Demak, hali o'qilmagan, farzandlarimizga uqtirishimiz zarur bo'lgan sahifalar ko'p. Biroq biz ozodlikka erishganimizga 30 yil to'layotgan esa-da, hamon shoshayotganimiz yo'q. Tarixni o'qitish uslubimiz o'sha-o'sha eskiligicha qolmoqda. O'rganishimiz, bolalarimizga o'rgatishimiz kerak bo'lgan milliy qahramonlarimiz ko'p. Masalan, turkiy xalqlar tarixida Alp Er To'nga Afrosiyob nomi bilan mashhurligini ko'pchilik yaxshi biladi, ammo uning darslikka kiritilishiga ahamiyat berilmaydi. Ko'pchilik uni afsonaviy, mifologik obraz deb ataydi. Tarixchilarimiz ham uning real shaxs bo'lganini isbotlab berish haqida o'ylashayotgani yo'q. Umuman, sohada kadrlar masalasida oqsash bor.

Albatta, tilga olingan bu masalalar kelajagimiz bo'lgan farzandlarimiz taqdiri bilan bevosita bog'liqligi hеч kimni loqayd qoldirmaydi. Shu bilan birga, tarix darsliklarida hali-hanuz milliy davlatchiligimiz o'tmishini rus va Yevropa tarixchilari nuqtai nazaridan tahlil etish tamoyillari saqlanib qolayotganidan ham ko'z yumib bo'lmaydi.

Tarix darsliklari toki milliy g'oya, milliy ruh, milliy o'zlikka tayangan holda tuzilmas ekan, yoshlardan milliy g'urur, vatanparvarlik tuyg'ularini talab qilish unchalik to'g'ri bo'lmaydi.

Ijtimoiy fanlar bir-biri bilan chambarchas bog'lanib ketgan.

Ularning birida yo'l qo'yilgan xatoning ta'siri ikkinchisida aks etmay qolmaydi. Jumladan, adabiyot tarixi fanining tabiati ham shunaqa: tarix fanini chetlab o'tolmaydi. Qadimda yashagan qahramonlar, voqyealar har ikkala fan uchun yagona manba bo'lib

xizmat qiladi. Shu ma'noda, xalq og'zaki ijodida, eposlarda, dostonlarda, yozma manbalarda bugungi avlodga namuna qilib ko'rsatishga arzigulik tarixiy qahramonlar ko'p. Ulardan biri Alp Er To'ngadir. "Devonu lug'atit-turk"da keltirilgan bu to'rtlik Mahmud Koshg'ariydan bir necha asrlar oldin xalq og'zaki ijodida mavjud edi. Ular bir joyga jamlansa, Alp Er To'nga dostoni hosil bo'ladi. Alp Er To'nganing o'limi keltirgan musibat deyarli barcha turkiy xalqlar qadim ijod namunalari uchraydi. Ehtimol, shuning uchun ham unga ko'proq mif deb qarash shakllangandir. Biroq uning tarixiy shaxs ekanligini isbotlaydigan ko'plab manbalar mavjud.

Mahmud Koshg'ariyga zamondosh Yusuf Xos Hojib "Qutadg'u bilig" ("Saodatga yo'llovchi bilim") asarida Alp Er To'nganing tarixda haqiqatan yashab o'tgani haqida ishonchli ma'lumot keltiradi. "Turk beglari orasida oti belgilik, To'nga Alp Er edi, quti belgilik, — deb yozadi Yusuf Xos Hojib. — Bilimi — buyuk, hunarlari — talay, bilimli, zakovatli, xalq orasida sarasi". Turkiy xalqlar tarixida o'tgan qahramonlar nomiga majmualar, yodgorliklar bunyod etilsa, millat ko'ksida g'urur uyg'otishga sabab bo'ladi. Tarix, adabiyot darsliklarida esa bu jihatlarga jiddiy e'tibor qaratilishi lozim.

Tarix fanidan maktab va kollej-liseylar uchun mo'ljallangan darsliklarni o'qib-o'rganishga kirishib, nega ular, asosan, o'qituvchining qistovi bilan o'qilishining sababini tushunib yetgandek bo'ldim. Chunki bu qo'llanmalar zerikarli va quruq til bilan yozilgan. Shuning uchun oliy o'quv yurtiga kirish imtihonlariga tayyorlanish, oliy ma'lumot olish, keyinchalik o'z o'rnini topish ehtiyoji bo'lmasa, yoshlar ularni qo'llariga olishni xohlashmaydi. Hyech kimga sir emas, darslikni test manbai sifatida qabul qilishga o'rganib qoldik. Aslida ular yoshlarning ma'lum fanni ma'lum yoshda o'rganishlari uchun yaratiladi. Bugun qo'lida telefoni, uyida kompyuteri bor o'quvchini darsliklarga jalb qilish uchun innovasion yondashuv kerak. Hayron qolaman, ba'zi darsliklarda mualliflar allaqanday ma'lumotlarni tiqishtirib vaqtimizni behuda o'g'irlashadi. Masalan, 6-sinfning "Qadimgi dunyo tarixi" darsligidagi 44 mavzudan 7 taginasi O'zbekiston tarixiga oid. Vaholonki, milliy g'urur masalasi birinchi o'ringa qo'yilsa, o'quvchilar 12 yoshidanoq O'zbekiston tarixini chuqurroq o'rgana boshlashsa, keyinchalik ham maktabda olgan saboqlari hayotda asqatadi.

Ta'kidlash joizki, maktab darsligidagi xatoning katta-kichigi bo'lmaydi. Hatto bitta tinish belgisining no'rin qo'llanilishi, jiddiy tushunmovchiliklarni yuzaga keltiradi, qolaversa, bolalarning savodxonligiga putur yetkazuvchi ulkan omilga aylanib qolishi mumkin.

Ammo o'quvchilarga tavsiya etilayotgan darsliklardagi xatolar shuning o'zi bilan cheklanib qolmayapti.

Tarix darsliklari o'quvchini nafaqat kerakli va zarur ma'lumotlar bilan ta'minlaydi, balki ularni Vatanga sadoqat hamda muhabbat ruhida tarbiyalashga

xizmat qiladi. Ammo afsuski, bizning tarix darsliklarimizda milliy g'oya va ruh yetishmayapti.

Sir emas, darsliklarni yaratish hamda chop etish — juda murakkab jarayon.

Xalq ta'limi vazirligi va boshqa yuqori davlat tashkilotlari xodimlari esa bu jarayonda mualliflarga qulay sharoit yaratib berish o'rniga mutaxassislarining haqli e'tirozlariga qaramay, darslik matniga ham aralasha boshlashadi. Oqibatda qosh qo'yaman deb, ko'z chiqarib qo'yishganini bilmay qolishadi. Shu asnoda, kitoblarda ko'plab g'oyaviy xatoliklar urchib ketadi.

Bu kamchiliklar tegishli mutaxassislar, olimlar, o'qituvchilar va metodistlar tomonidan birgalikda ko'rib chiqilishi zarur. Esimda, 2020 yil yozida maktablarning yangi tashkil qilinayotgan 10-sinf o'quvchilari uchun yoziladigan darsliklar uchun mualliflarga atigi 10 - 15 kun muhlat berishgan edi. Bunday qisqa fursatda shoshmashosharlik bilan yozilgan darsliklardan nima kutish mumkin?

Xo'sh, buning sababi nimada? Sog'liqni saqlash vazirligi tomonidan o'quvchilarning jismoniy va ruhiy holati me'yorlaridan kelib chiqib, darsliklarning hajmi hamda og'irligiga talablar qo'yilgan. Unga ko'ra, deylik, 7-sinf o'quvchisining "O'zbekiston tarixi" darsligi 300 grammdan oshmasligi lozim. Natijada bu me'yor 10 bosma taboq, ya'ni 160 bet qilib belgilanishiga olib kelgan.

Bu esa o'n bir asrlik Vatanimiz tarixi bir o'quv yilida 51 soat, 160 betlik darslikda o'zlashtirilishi kerak, deganidir. Mazkur holat, o'z navbatida, bilimlarni siqilgan holatda taqdim etishga majbur qiladi. Tarix darsliklaridagi nomukammallikning yana bir sababi olimlarimizning so'nggi yillardagi ilmiy tadqiqotlari natijalaridan foydalanilmayotganidir. Boshqacha aytganda, fan ham, ta'lim ham faqat o'z doirasida o'ralashib qolyapti, ularning integrasiyalashuvi yuz bermayotgani tarix darsliklarining achinarli ahvolidan namoyon bo'lmoqda.

Milliy g'oya, milliy ruh, milliy o'zlik masalasiga kelganda, tarixiy shaxslarning xizmatlari hali-hanuz xolis va odilona baholanmayapti. Buyuk bobolarimizni bilmaslik, ulug' ajdodlarimizdan xabarsizlik manqurtlikka olib keladi. Mavjud tarixiy manbalar Afrosiyob — turkiy xoqonlarning shajarasi boshida turuvchi zabardast hukmdor Alp Er To'nganing tarixiy shaxs bo'lganini isbotlaydi. "Yuqori Chindan boshlab butun Movarounnahr, Xorazm, Farg'ona, Buxoro, hozirgi Shimoliy Afg'onistonga qadar cho'zilgan" turkiy o'lkalar, shaharlar, qishloq va yaylovlarni kezib chiqqan Mahmud Koshg'ariy o'sha zamonda xalqning o'z qahramoniga muhabbatini yozib oladi. Sohibqiron Amir Temurdan so'ng "O'rta Osiyoning ikkinchi bunyodkori" deb nom olgan Abdullaxon (1534 — 1598) hukmronligi davrida 21 turdagi 1001 inshoot — masjidlar, madrasalar, ko'priklar, hammomlar, sardobalar bunyod etilgan. Bunday misollar ko'p. Endi saragini sarakka, puchagini puchakka ajratib olishimiz kerak.

Buning uchun tarixchi olimlarimizdan xalqimiz o'tmishiga chuqur ilmiy salohiyat va fidoyilik bilan yondashuv talab etiladi.

Vatan tarixini o'qitishdan maqsad vatanparvarlikni shakllantirish bo'lishi kerak. O'quvchilarda faqat bugungi voqyealarga emas, o'tmishga, tariximizning achchiq va shonli sahifalariga nisbatan daxldorlik hissini, millatimizning boy tarixi bilan faxrlanish tuyg'usini uyg'otish o'ta dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

XULOSA

Globalashuv davrida yoshlar ongini turli-tuman tazyiqlardan saqlashning yagona yo'li ularni bilimli, Vatanga muhabbat ruhida tarbiyalashdir. To'g'ri, maktablar va oliy o'quv yurtlarida darsliklarning mukammalligini ta'minlash o'z-o'zicha bo'ladigan ish emas, uni bir maqola doirasida muhokama etib ham bo'lmaydi. Shu ma'noda, mutaxassislar, soha xodimlari, ota-onalar, o'z kelajagi uchun loqayd bo'lmagan yoshlarning bu boradagi fikr-mulohazalarini kutib qolamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa Vazirining 2022 yildagi 371-sonli buyrug'i, Toshkent 2022 y.
2. O'zbekiston Respublikasi Mudofaa Vazirligi tarbiyaviy va mafkuraviy organlari tomonidan ishlab chiqilgan o'quv qo'llanma, Toshkent 2022 y.
3. "MUDOFEEA.UZ". Yangiliklari internet saytidan.
4. Inson huquqlari umumjahon deklarasiyasi // O'zbekiston Respublikasi va inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar. Inson huquqlari bo'yicha universal shartnomalar / Mas'ul muharrir A.X.Saidov. - T.: "Adolat", 2002. - 51-bet.